

Prosjekt: Sølvvarven 2024

Gruveåsen i Kongsberg representerer et enestående historisk monument over Norges tidlige bergindustri. Verket, som ble startet i 1623 og formelt opprettet ved kongelig resolusjon i 1624, er et av Norges eldste og mest kjente bergverk. Det regnes også som Norges største bedrift i førindustriell tid og nådde et omfang av om lag 1000 km gruveganger, 300 sjakter og mellom 1500 og 2000 skjerp. Kongsberg Sølvverk var i kontinuerlig drift til 1958.

I tillegg til gruvesjakter og skjerp inneholder Gruveåsen og det nærliggende Gyldenløve fjell rundt 40 kunstige damanlegg, inneholdende fra 3 000 til 500 000 kubikkmeter, og 32 km renner, hvorav ca. 10 km fortsatt er i drift. Rennene transporterte vannet mellom de kunstige dammene. Vannet ble brukt til drift av vannhjul som lenset gruvene og besørget malmheising. Grunnmurene til rundt 60 hjulstuer er mer eller mindre intakte, men noen er i sterkt forfall ved at steinmurer raser ut.

For å bevare dette enestående kulturminnet, som selv i europeisk målestokk er unikt og omfattende, må en kraftanstrengelse tas. Området ble permanent fredet i 2004, men den årlige ressurstilgangen er for liten til å stoppe forfallet.

Gruveåsen, sammen med anlegget i Saggrenda, Kongens gruve og Bergverksmuseet, har i tillegg et stort reiselivs- og rekreasjonspotensiale som bare delvis er utnyttet. Mens Kongens gruve (gruveløst) og Bergverksmuseet i 2017 hadde henholdsvis 23 420 og 17 904 besøkende¹, hadde til sammenligning Blaafarveværket og Koboltgruvene på Modum over 150 000 besøkende² og det fra et langt dårligere musealt utgangspunkt. Reiselivsinvesteringer gir normalt raskt avkastning og med bedre tilgjengelighet og innslag av noe mer opplevelsesorienterte aktiviteter, er vi overbevist om at en restaurert Gruveåsen sammen med museet og Kongens gruve, vil gi besøkstall på samme nivå som Blaafarveværket og koboltgruvene.

Kongsberg kommune har ikke noe formelt ansvar for Gruveåsen som sådan, men vi er av den oppfatning at kommunen både tar ansvar i å samle både Bergverksmuseet (ansvar for mange av gruvene under jorden og mange bygninger) og Statskog (ansvar for dammer, renner og det som er over bakken) til felles innsats for å restaureringen for å stoppe det registrerte forfallet og for å videreutvikle områdene. Vi har satt som byjubileet i 2024 som mål for restaureringen og noe av videreutviklingen. Vi mener dessuten at Kongsberg kommune bør bidra noe økonomisk og med andre ressurser i restaureringen, men først og fremst delta økonomisk i investeringer av mer opplevelsesorienterte aktiviteter. Begge deler vil komme hotel- og den øvrige reiselivsnæringen til gode.

¹ I følge Årsmelding for 2017. Museet rapporterte i tillegg at 9 267 deltok på forskjellige aktiviteter som Aktivitetspassen Sachsen og byvandring.

² Ifølge hjemmesidene. I telefonsamtale med Tone Sinding Steinsvik ble tallet nær 200 000 i 2018 nevnt. Det sies at Blaafarveværket og koboltgruvene er blant de 10 mest besøkte museene i Norge.

En skisse for restaureringen

1. Kartlegging av hva som finnes av kulturminner og hva som kan og bør gjøres

Vi er kjent med at Bergverksmuseet har gjort mye av registreringen. Vi forstår også at museets medarbeidere har drøftet hva som kan og bør tas vare på. For vår del vil vi si heller mer enn mindre, men et kyndig utvalg må utferdige planer for hva som skal restaureres og i hvilken rekkefølge. I tillegg kommer den rene oppryddingen, vedlikehold av stier og veier og generelt øke tilgjengeligheten.

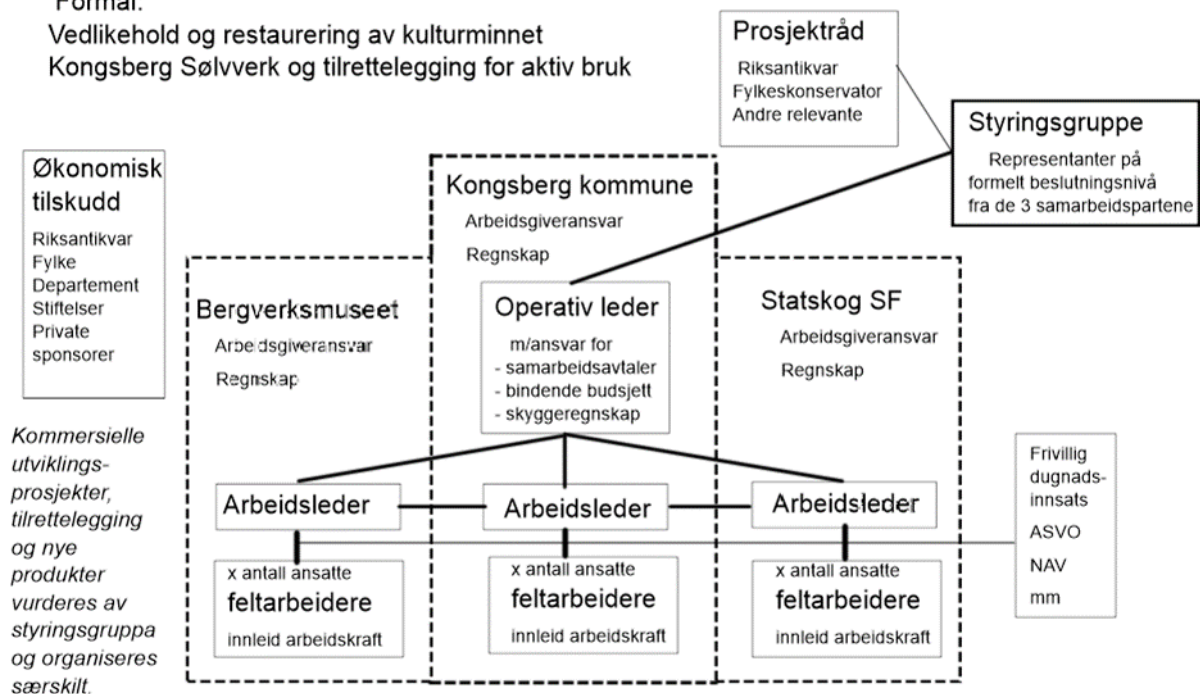
2. Gjennomføringen av restaureringen

Vi har skissert en mulig arbeidsmodell i figuren nedenfor.

Prosjekt "Sølvvarven 2024"

Formål:

Vedlikehold og restaurering av kulturminnet
Kongsberg Sølvverk og tilrettelegging for aktiv bruk



Vi mener at Kongsberg kommunen må ta koordineringsansvaret for vedlikeholdet og restaureringen gjennom å stille til rådighet en *operativ leder*, som skal lede arbeidet etter og etter en nøye utarbeidet, omforent og tidfestet plan. Både Bergverksmuseet og Statskog har egne budsjetter og personer engasjert i årlig vedlikehold. I tillegg har Statskog daglig arbeidsinnsats fra ASVO/NAV og frivillig dugnadsinnsats å spille på. Det antas at de årlige vedlikeholdsbudsjettene samlet må økes betraktelig for å komme ajour. Det må søkes staten, fylket, stiftelse og private om årlige tilskudd utover det Bergverksmuseet og Statskog i dag disponerer.

Som det fremgår av figuren, vil vi foreslå at det ikke bygges opp en egen organisasjon for arbeidet, men at samarbeidspartnere tilfører personalressurser etter de behovene som er fastsatt i vedlikeholdsplan. Målet må være å bruke mest mulig av ressursene operativt.

En styringsgruppe etableres for å følge opp arbeidet og som den operative lederen rapporterer til. Styringsgruppens leder vil virke på samme måte som en styreleder overfor en daglig leder. En annen viktig oppgave for styringsgruppen blir å fremskaffe nødvendige finansiering i samråd med samarbeidspartnerne.

Som øverste organ for arbeidet etableres et *faglig råd* hvor det er naturlig at Riksantikvar, fylkeskonservator og andre relevante personer er medlemmer. Det skal overse det museumsfaglige, samt være en diskusjonspartner i mer overordnede gjøremål, som finansiering, for opplevelsesorienterte aktiviteter og andre forhold.

3. Opplevelsesaktiviteter

Vi vil nedenfor skissere noen muligheter som vi mener er realistiske. Vi har bl.a. konsultert Odd Arne Helleberg om ideene.

Haus Sachsen kan utvikles til opplevelsessenter i form av et rekonstruert gruvesamfunn.

Vannrennene der gir i dag ca. 60/70liter vann i sekund. Her kan vi bygge opp igjen hjulstua med vannhjul og ev. også vise et stangfelt. Vi tenker også videre at det kan etableres en sikker nedgang i hovedsjakten ned til første stollnivå 50 meter nede i gruva, som fører ut i dagen rett nedenfor Haus Sachsen.

Vi kan videre tenke oss aktiviteter for barn (leting ette sølv) og f.eks. aktivt bruk av dammene til kanopadling, fisking (også andre steder), o.l.

Det er sikkert også muligheter til andre aktiviteter der med tilknytning til gruvedriften.

Nåværende parkeringsplass ved Sachsenveikrysset/ Louisehaugen må utvides.

Den relativt lange veien fra Saggrenda til Sachsenveikrysset/Louisehaugen kan være en utfordring slik at opplevelsesorienterte aktiviteter må vurderes langs veien. Det er allerede en fyrsettingsstoll der, men aktiviteter i tilknytning til og i Gottes Mildichkeit må vurderes (se også nedenfor).

I tillegg vil ny aktivitet i Gruveåsen, vil muliggjøre at stolheisen i Funkelia vil kunne være i drift om sommeren. Flere aktiviteter i Funkelia («zip-linjer») vil også forsterke besøkstallene for heisen.

Det er kort vei fra toppen av heisen til Kongens gruve, hvor det første sølvfunnet ble gjort. Aktiviteter her må også vurderes. Det er veier derfra forbi Gottes Hülfe in der Noth, som har en hjulstueruin, som vel også kan egne seg som fundamentet til et mindre overnattingssted, slik som Statskog planlegger ved Gottes Mildichkeit – gruve. Ikke langt fra Gottes Hülfe ligger Granatbruddet, hvor familier ved hjelp av hammer og meisel kan hente ut granat. Og det er ikke langt frem til Haus Sachsen langs en god, gammel gruvevei.

Og stier og veier må, som nevnt, ryddes, ikke minst veien fra Sachsenveiskillet og ned til Wennersborg skole hvor det lå 28 hjulstuer med flere stangfelt etter hverandre, slik at vannet kunne utnyttes maksimalt på sin ferd nedover mot byen.

Det har gjennom årene vært mye frivillig innsats for å rydde, bl.a. av gruppen Kongsberg i våre Hjerter og Sølverkets venner. Nå har også entusiastene, som nå utvikler *Stisykling i Kongsberg*, fått oppgradert stier som det nå sykles på. Og mer kommer. Prøveprosjekt med «Jeep-safari» er allerede godkjent og snart i gang. Dette betyr at veier må oppgraderes noe, herunder Knuteveien.

I tillegg bør Underbergstollen vurderes rensker og gjenåpnes. På toppen av Underberget ligger f.eks. Samuel gruve midt i skianlegget. Her er også i hvert fall en stoll lett tilgjengelig. Nye aktiviteter og en generell oppgradering av anleggene i Saggrenda må gjennomføres. Det eksisterer sikkert også flere interessante muligheter inne i Kongens gruve. Vi bør også ta frem igjen for ny vurdering de planene om campinghytter m.m. som ble lansert nord for Saggrendadammen for en del år siden.

Av hensyn til formidling, ikke minst for å skape begeistring for de yngre, må også videopresentasjoner og interaktive presentasjoner av den tidlige gruvedriften i Gruveåsen vurderes.

Ovennevnte er forslag som må vurderes nærmere. Og det kan også ligge til rette for å vurdere andre gruver og områder i Gruveåsen for opplevelser. Vi mener også at vi må gi rom for kommersielle aktiviteter innenfor visse rammer.

Skal noe av dette kunne realiseres må det sannsynligvis vises noe fleksibilitet i forhold til fredningsbestemmelsene.

Avslutning

Gjennom målrettet vedlikehold og restaurering, samtidig som vi legger til rette opplevelsesaktiviteter- og muligheter, er vi overbevist om at kombinasjonen Gruveåsen, Saggrenda og Bergverksmuseet vil se årlig besøkstall som overgår de fleste museene i Norge. Og vi skal heller ikke glemme Kongsberg kirke og Kirketorget med Bergseminaret.

Det kommer til å koste et betydelig antall millioner for å komme dit vi skal til 2024. Men vi har simpelthen ikke noe valg skal vi bevare den unike Gruveåsen for kommende generasjoner. Det forutsettes ulike finansieringskilder, men kommunen må også prioritere sin deltagelse inn i sine budsjettene. Vi antar dessuten at et kommunalt engasjement vil gjøre det lettere å utløse statlig og fylkeskommunale midler.

Vi regner med at det er tverrpolitisk enighet om dette, og vil fremme et forslag i formannskapet hvor rådmannen får i oppdrag å utarbeide et forslag til veien videre.

Kongsberg 4. juni, 2019

Øystein Senum

Kjell Gunnar Hoff

Kongsberg Venstre

Kongsberglista – for en attraktiv kommune